NOBANK MOLIYA-KREDIT MUASSASALARI VA ULARNING IQTISODIYOTDAGI O‘RNI

Xamidova Sarvinoz Ibrohim qizi
Toshkent Kimyo xalqaro universiteti
Namangan filiali
Xalqaro iqtisodiy munosabatlar yo’nalishi
2-kurs talabasi
Iqtisodiyot kafedrasi v.b. dotsenti. PhD
Turg’unmirzayev Azmiddin
ORG-ID: 0009-0007-2579-2410
WoS ID: PSL-6110-2026
A.Turgunmirzayev@kiut.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada nobank moliya-kredit muassasalarining mazmuni, asosiy turlari va mamlakat iqtisodiyotidagi o‘rni yoritilgan. Shuningdek, mikromoliya tashkilotlari, lizing kompaniyalari, lombardlar va boshqa nobank moliyaviy tashkilotlarning faoliyati, ularning aholi hamda tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlashdagi ahamiyati ko‘rib chiqilgan. Bundan tashqari, ushbu muassasalar faoliyatini rivojlantirish, moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish va moliyaviy xavflarni kamaytirish masalalariga e’tibor qaratilgan.

Kalit so‘zlar: nobank moliya-kredit muassasalari, mikromoliya, lizing, lombard, kredit, moliyaviy xizmatlar, tadbirkorlik, moliyaviy barqarorlik, iqtisodiy rivojlanish.

NON-BANK FINANCIAL AND CREDIT INSTITUTIONS AND THEIR ROLE IN THE ECONOMY

Abstract: This article examines the concept, main types, and economic importance of non-bank financial and credit institutions. It discusses the activities of microfinance organizations, leasing companies, pawnshops, and other non-bank financial institutions. These institutions contribute to expanding access to financial services for individuals and businesses, particularly small enterprises and entrepreneurs. The article also highlights the importance of improving financial accessibility, strengthening consumer protection, and managing financial risks. The effective development of non-bank financial institutions can support entrepreneurship, promote financial inclusion, and contribute to sustainable economic growth.

Keywords: Non-bank financial institutions, microfinance, leasing, pawnshops, credit, financial services, entrepreneurship, financial stability, economic development.

Kirish: Bugungi kunda moliya tizimi mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Aholi va tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy ehtiyojlarini qondirishda nafaqat tijorat banklari, balki nobank moliya-kredit muassasalari ham muhim o‘rin tutadi. Ushbu tashkilotlar turli moliyaviy xizmatlarni taklif qilish orqali iqtisodiy faollikni oshirish va moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga yordam beradi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyati muhim hisoblanadi. Ayrim hollarda nobank moliya-kredit muassasalari aholining yoki kichik tadbirkorlarning muayyan moliyaviy ehtiyojlarini qondirishda qo‘shimcha imkoniyat yaratadi.

Shu sababli nobank moliya-kredit muassasalarining faoliyati, xizmat turlari va iqtisodiyotdagi ahamiyatini o‘rganish dolzarb masalalardan biridir.

Nobank moliya-kredit muassasalarining mazmuni

Nobank moliya-kredit muassasalari — banklardan farqli ravishda, qonunchilikda belgilangan vakolatlar va talablar doirasida muayyan moliyaviy xizmatlarni ko‘rsatuvchi tashkilotlardir.

Ularning faoliyati kredit ajratish, lizing xizmatlarini ko‘rsatish, mikromoliyaviy xizmatlar taqdim etish va boshqa moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirishni qamrab olishi mumkin.

Nobank moliya-kredit muassasalarining asosiy vazifalaridan biri moliyaviy xizmatlar ko‘lamini kengaytirish va turli mijozlar guruhlarining ehtiyojlarini qondirishdan iborat.

Ushbu tashkilotlar banklar bilan bir qatorda moliya tizimining rivojlanishiga hissa qo‘shadi. Biroq ularning faoliyat turlari, moliyaviy imkoniyatlari va amalga oshirish huquqiga ega bo‘lgan operatsiyalari bir-biridan farq qilishi mumkin.

Nobank moliya-kredit muassasalarining asosiy turlari

Nobank moliya-kredit muassasalarining bir nechta turlari mavjud. Ularning har biri iqtisodiyotda o‘ziga xos vazifani bajaradi.

Mikromoliya tashkilotlari jismoniy shaxslar va tadbirkorlik subyektlariga tegishli qonunchilik doirasida mikromoliyaviy xizmatlar ko‘rsatadi. Bunday xizmatlar kichik biznesni boshlash, aylanma mablag‘larni to‘ldirish yoki boshqa moliyaviy ehtiyojlarni qondirishga yordam berishi mumkin.

Lizing kompaniyalari korxonalar va tadbirkorlarga zarur uskunalar, transport vositalari hamda boshqa aktivlardan lizing shartlari asosida foydalanish imkonini beradi. Lizing ishlab chiqarish vositalarini birdaniga

katta mablag‘ sarflamasdan qo‘lga kiritish uchun muqobil moliyalashtirish usuli bo‘lishi mumkin.

Lombardlar belgilangan shartlar asosida mol-mulk garovi evaziga qisqa muddatli qarz mablag‘larini taqdim etishi mumkin. Bunda mijozlar shartnoma shartlarini, foiz va boshqa to‘lovlarni, shuningdek, majburiyatlar bajarilmagan taqdirda yuzaga keladigan oqibatlarni oldindan o‘rganishi lozim.

Bundan tashqari, sug‘urta tashkilotlari, investitsiya fondlari va boshqa moliyaviy tashkilotlar ham moliya tizimida muhim vazifalarni bajaradi. Biroq ularning barchasi bir xil huquqiy maqomga ega emas va ularni nobank kredit muassasalari bilan aynan bir toifaga kiritish to‘g‘ri bo‘lmaydi.

Nobank moliya-kredit muassasalarining iqtisodiyotdagi ahamiyati

Nobank moliya-kredit muassasalari iqtisodiyotning turli tarmoqlarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlashga yordam beradi. Ularning faoliyati, ayniqsa, kichik biznes, oilaviy tadbirkorlik va o‘z faoliyatini endigina boshlayotgan tadbirkorlar uchun muhim bo‘lishi mumkin.

Birinchidan, ushbu muassasalar moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu ayrim mijozlarga o‘z ehtiyojlariga mos moliyaviy xizmatni tanlash imkonini beradi.

Ikkinchidan, ular tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishga ko‘maklashadi. Moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish ishlab chiqarish hajmini oshirish, xizmatlar turini kengaytirish va yangi ish o‘rinlarini yaratishga yordam berishi mumkin.

Uchinchidan, nobank moliyaviy tashkilotlar moliya bozorida xizmatlar xilma-xilligini oshiradi. Turli tashkilotlarning faoliyati mijozlarga mavjud xizmatlar va shartlarni taqqoslash imkonini beradi.

Shu bilan birga, bunday muassasalar faoliyatining samaradorligi moliyaviy nazorat, qonunchilik talablariga rioya qilish, mijozlar huquqlarini himoya etish va xavflarni to‘g‘ri boshqarishga ham bog‘liq.

Nobank moliya-kredit muassasalari faoliyatidagi muammolar

Nobank moliya-kredit muassasalari faoliyati bir qator xavf va muammolar bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Jumladan, kredit mablag‘larini qaytarishdagi qiyinchiliklar, moliyaviy savodxonlikning yetarli emasligi va shartlarni to‘liq tushunmasdan moliyaviy majburiyat olish shular jumlasidandir.

Ayrim mijozlar kredit yoki boshqa moliyaviy xizmatlardan foydalanishda foiz stavkasi, komissiya, muddat va kechiktirilgan to‘lovlar bilan bog‘liq shartlarga yetarlicha e’tibor bermasligi mumkin. Natijada ortiqcha moliyaviy yuk yuzaga kelishi ehtimoli mavjud.

Bunday holatlarning oldini olish uchun moliyaviy xizmatlar shartlari ochiq va tushunarli bo‘lishi, mijozlar esa qaror qabul qilishdan oldin shartnomani diqqat bilan o‘rganishi zarur.

Shuningdek, moliyaviy tashkilotlar faoliyatini qonuniy tartibga solish va nazorat qilish tizimining samaradorligi muhim ahamiyatga ega. Bu mijozlar manfaatlarini himoya qilish, noqonuniy faoliyat xavfini kamaytirish va moliya tizimiga bo‘lgan ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi.

O‘zbekistonda nobank moliyaviy xizmatlarni rivojlantirish istiqbollari

O‘zbekistonda moliyaviy xizmatlarni rivojlantirish, tadbirkorlik subyektlarini qo‘llab-quvvatlash va raqamli iqtisodiyot imkoniyatlaridan foydalanish muhim vazifalardan hisoblanadi. Bu jarayonda nobank moliyaviy tashkilotlarning faoliyati ham ahamiyat kasb etadi.

Kelgusida mazkur sohani rivojlantirish uchun bir nechta yo‘nalishga e’tibor qaratish mumkin.

Birinchidan, moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish zarur. Ayniqsa, kichik biznes va chekka hududlarda faoliyat yurituvchi tadbirkorlar uchun xizmatlarning qulayligi muhimdir.

Ikkinchidan, raqamli texnologiyalarni joriy etish xizmat ko‘rsatish jarayonlarini tezlashtirish va mijozlar bilan ishlash samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Uchinchidan, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish lozim. Fuqarolar kredit, lizing va boshqa moliyaviy mahsulotlarning shartlarini tushunishi, daromad va xarajatlarini rejalashtirishi hamda moliyaviy xavflarni baholay olishi kerak.

To‘rtinchidan, mijozlar huquqlarini himoya qilish, xizmatlar shaffofligini ta’minlash va moliyaviy tashkilotlar faoliyatida mas’uliyatni kuchaytirish muhim hisoblanadi.

Mazkur choralarning amalga oshirilishi nobank moliyaviy xizmatlar bozorining barqaror rivojlanishiga va moliya tizimining samaradorligini oshirishga yordam berishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, nobank moliya-kredit muassasalari zamonaviy moliya tizimining muhim ishtirokchilaridan hisoblanadi. Ular turli moliyaviy xizmatlarni taqdim etish, tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash va aholining moliyaviy ehtiyojlarini qondirishda muhim o‘rin tutadi.

Mikromoliya tashkilotlari, lizing kompaniyalari va lombardlar o‘z faoliyat yo‘nalishlariga muvofiq mijozlarga turli imkoniyatlar yaratadi. Shu

bilan birga, ushbu xizmatlardan foydalanishda shartlarni diqqat bilan o‘rganish va moliyaviy imkoniyatlarni to‘g‘ri baholash zarur.

Kelgusida nobank moliyaviy xizmatlarni rivojlantirish, raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish, moliyaviy savodxonlikni oshirish va mijozlar manfaatlarini himoya qilish mamlakat moliya tizimining yanada takomillashishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining banklar va bank faoliyatiga oid qonunchilik hujjatlari.
2. O‘zbekiston Respublikasining mikromoliya faoliyati va mikromoliyaviy xizmatlarga oid qonunchilik hujjatlari.
3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy ma’lumotlari va tahliliy materiallari.
4. Moliya va kredit fanlariga oid darsliklar va o‘quv qo‘llanmalar.
5. Nobank moliyaviy tashkilotlar faoliyati bo‘yicha ilmiy maqolalar.
6.Турғунмирзаев, А. (2025). НОВЫЕ ПРОЯВЛЕНИЯ КОНКУРЕНЦИИ В СФЕРЕ СТРАХОВЫХ УСЛУГ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА. Экономическое развитие и анализ, 3(2), 368-376.
7.Турғунмирзаев, А. (2025). ЦИФРОВИЗАЦИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЕГО КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ. Передовая экономика и педагогические технологии, 2(1), 289-297.
8.Тургунимирзаев, А. (2025). НАПРАВЛЕНИЯ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ В ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ. Экономическое развитие и анализ, 3(1), 439-446.
9.ТУРҒУНМИРЗАЕВ, А. (2025). СУҒУРТА БОЗОРИНИ РАҚАМЛАШТИРИШ УНИНГ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ ОМИЛИ СИФАТИДА. ILG‘OR IQTISODIYOT VA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR Учредители: Shafi Science Center

Ltd, 2(1), 289-297.

10.Турғунмирзаев, А., & Шамситдинов, М. (2023). Суғурта Компаниялари Рақобатбардошлигини Бошқаришда Рақамли Иқтисодиётнинг Ўрни. Nashrlar, 238-241.

11.Turgunimirzayev, A. Directions of the Development Strategy of Insurance Companies in the Digital Economy. Economic Development and Analysis, 3(1), 439-446.

12.Turgunmirzaev, A. New Appearances of Competition in the Insurance Services Sector: Theory and Practice. Economic Development and Analysis, 3(2), 368-376.

13.Turg‘unmirzayev, A. Digitalization of the Insurance Market as A Factor in Increasing Its Competitiveness. Advanced Economics and Pedagogical Technologies, 2(1), 289-297.

14.Turgunmirzaev, A. (2025). Developing Forms of Competition in The Insurance Field: Theory and Practical Aspects. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance, 6(3), 1083-1090.